

Muziejus J. Zikarui prisiminti

VIRGINIJA PAPLAUSKIENĖ

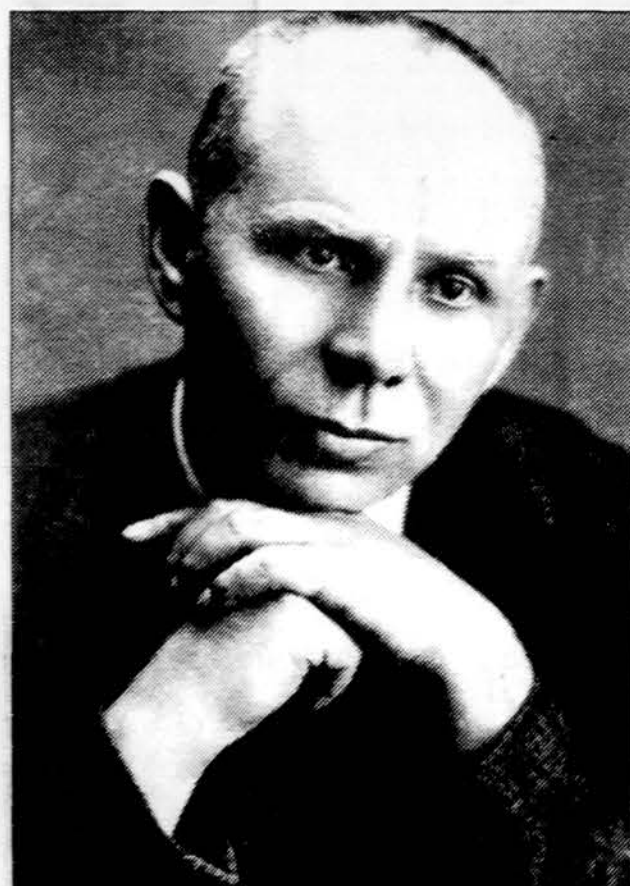
Pelėdų kalnas Kaune, apsup-
tas paslaptingais mitais ir le-
gendomis... Čia 1924 metais ba-
landžio 11 dieną buvo oficialiai
atidaryta Meno mokykla. Ne-
prieklausomoje Lietuvoje joje
dirbo gabiausi dailininkai – ta-
lentingiausi pedagogai, skiepę
jaunimui ne tik meilę menui,
bet ugde meilę ir tėvynei Lietu-
vai. Vienas jų buvo skulptorius
Juozas Zikaras, sukūręs pa-
saulinę šlovę jam pelniausią
skulptūrą „Laisvė“. 1929 m. jis
iš Panevėžio buvo pakviestas į
Kauną dėstyti Meno mokykloje.
Atvykęs gavo sklypą ir pats,
pasirinkęs gražiausią Pelėdų
kalno vietą, nuo kurios atsive-
ria senasis Kaunas, pasistatė
namelį. Gyveno ir kūrė jame iki
savo mirties – 1944 m.

Juozo Zikaro name 2001 m.
lapkričio 18 d. (per dailininko
120-ąsias gimimo metines) at-
darytas jo vardo memorialinis
muziejus. Muziejus lankytojus
oficialiai priima jau treči metai.
Tačiau neoficialiai šiame name
muziejus veikė nuo 1959 m.
Juozo Zikaro dukte Alytė rū-
pestingai saugojo ir kaupė tėvo
palikimą, eksponavo jį. Dabar-
tiniame muziejuje yra išliku-
sios atsiliepimų knygos, ku-
riose įrašyta daug gražių ir jau-
dinančių eilučių, skirtų tiek
skulptoriui, tiek jo artimie-
siams. Dailininkas Jonas Ši-
leika 1959 m. lapkričio 22 d.
pirmasis įrašė: „J. Zikaras –
Lietuvos skulptorius klasikas.
Jo kuriniai yra placios reikš-
mės ir apimties, liečiantieji Lie-
tuvos istoriją, senovę ir netoli-
mus praeities Lietuvos kūrėjus,
poetus, muzikus ir kitus gar-
bingus mūsų tautos vyrus ir
moteris...“

Šiuo metu J. Zikaro muziejus
yra M. K. Čiurlionio Nacionali-
nio muziejaus filialas. Jam va-
dovauja muziejininkė Rasa Ru-
bienė, ekspoziciją prižiūri, nuo-
širdžiai rūpinasi namu bei jo
aplinka dailininkė Danutė Kon-
drotaitė. Pasidalinti mintimis
apie skulptoriaus gyvenimą ir
jo kūrybą, apie esamą muziejų
prašau muziejininkę Rasą Ru-
bienę.

– Juozo Zikaro gyvenimą
galime sąlyginai suskirstyti
į kelis laikotarpius. Paliukai
– jo gimtinė, kūrybos pradžia,
Petrapilis – aukštoji mokykla,
Panevėžyje sukurti brandūs
darbai, Kaune atsiskleidė
pedagogo ir visuomeni-
ninko talentas. Kaip gi pra-
sidėjo jo kelias į meno pa-
saulį?

– J. Zikaras gimė Paliu-
kuose, Panevėžio raj. (dabar ten
veikia jo vardo muziejus). Gi-
męs neturtingoje šeimoje, pri-
valėjo pats užsidirbti duoną –
piemenavo, stengėsi padėti sa-
vo tėvams. Jaunuolio būta ta-
lentingo nuo gimimo. Pieme-
naudamas išmoko skaityti, mė-
go drožinėti ir lipdyti iš mo-
lio. Per „darbo“ valandas paga-
mindavo nemažai kūrinių, ku-
riuos „eksponuodavo“ – šalia
kelio ant griovio krašto rengė
savo pirmąsias „parodas“. Žmo-
nėms patiko gražūs vaiko dar-
beliai ir vieną kartą net gavo
už savo darbėlį pirmąjį hono-
rarą – 5 kapeikas. Kiek paau-
gęs, drožinėjo pakelių kryžiams
šventųjų statuleles. Baigė ke-
turmėtę mokyklą ir svajojo apie
tolimesnes studijas, tačiau lešų
joms neturėjo. Teko dirbti įvai-
rius darbus – sargauti Panevė-
žio mokytojų seminarijoje, dirb-
ti Panevėžio mokytojų semina-
rijoje, dirbti Latvijoje. J. Zika-
ras daug skaitė, mokėsi sava-
rankiškai ir pradėjo „darak-
toriauti“ – kaimuose slapta mo-
kė vaikus lietuvių kalbos. To-
liu drožė skulptūras, tapė por-
retus, gamtos vaizdus. Kartą
jo darbelius pamatė G. Petke-
vičaitė-Bitė. Ji įvertino jaunuoi-
lio talentą ir padėjo jam išvykti
į Vilnių. J. Zikaras šiai parodai
padarė tris nedideles skulptū-
reles: „Is Tilžės“, „Mergaitė su
geleimis“ ir „Bedarbis“. Vėliau
jis dalyvaudavo beveik visose
lietuvių dailininkų parodose,
tačiau dalyvavimas pirmojoje
Lietuvių dailės parodoje –
reikšmingas faktas jo biografi-
joje. 1907 m. sausio mėnesį J.
Zikaras pradeda lankyti užsi-
ėmimus Peterburgo Dailės ska-
tinimo draugijos mokykloje,
kur buvo priimtas įskartį ir tre-
čią klase. Tos mokyklos direkto-
riumi buvo garsus menininkas

Juozas Zikaras.

N. Rerichas, o dėstė joje daili-
ninkas A. Rylovas, skulptūrą –
I. Andriele. Nemažai savo
darbų J. Zikaras eksponavo Pa-
nevėžyje 1908 m., kur gegužės
26–27 d. vyko Žemės ūkio paro-
da. Už biustą „Skaumas“ buvo
net premijuotas. Studijos N.
Rericho mokykloje leido jam
tinkamai pasiruoti stojamie-
siams egzaminams į Petrapilio
Dailės akademiją. 1910 m. jis
peržengė savo išsivajotosios
mokslo šventovės slenkstį. Čia
studijavo pas dailininkus G. R.
Zalemaną, prof. V. A. Bekle-
miševą.

Petrapilyje jaunas dailininkas
sukūrė šeimą. Jis buvo su-
manęs sukurti lietuviškas
skulptūras ir ilgai ieškojo, kas
galėtų jam pozuoti. Draugai pa-
tarė pakalbinti Anelę Tubelytę,
kuri buvo graži, inteligentiška
ir turėjo puikius tautinius rū-
bus. Pamatęs ją, Zikaras susi-
žavėjo ir netrukus paprašė
rašytojo Balio Sruogos būti liu-
dininku jo vestuvėse. Taip Pe-
trapylyje gimė ne tik skulptūra
„Lietuvaite“, bet ir lietuviška
šeima. 1915 m. jis baigė Dailės
akademijos mokymo kursą ir
ėmėsi kurti konkursinį diplo-
minį darbą „Motina“. Jo žmona,
kartu su juo pirmagimiū Vytu-
riuku, pozavo vyro darbiui. Šio
darbo nespėjo pabaigti, nes
buvo paimtas į kariuomenę.
Tačiau „Motina“ buvo eksp-
nuota parodoje ir garsaus rusų
dailininko I. J. Repino puikiai
įvertinta. Petrapilio akademijos
profesorių taryba sudarė sąly-
gas išskviesti talentingą jau-
nuolį iš armijos: 1916 m. spalio
24 d. jam buvo įteiktas skulp-
toriaus diplomai ir sidabrinis
akademijos ženklas. J. Zikaras
– vienintelis to meto lietuvių
skulptorius, baigęs profesio-
nalias studijas ir įgijęs dailininko
diplomą. Vėliau J. Zikaras tar-
navo kariuomenėje iki 1917 m.,
iki Vasario revoliucijos. Karas
trukdė grįžti į tėvynę, todėl, li-
kęs Petrapilyje, dėstė piešimą,
skulptūrą ir braižybą T. K.
Štenbergo gimnazijoje bei reali-
neje mokykloje. 1918 m. Lietu-
vai atgavus nepriklausomybę,
entuziastingai nusiteikęs, J. Zi-
karas grįžta į tėvynę, vildama-
sis susirasti darbą, visas jėgas
ir talentą skirti Lietuvos nepri-
klausomybės įtvirtinimui.

– Panevėžyje buvo sukurti
brandžiausi J. Zikaro dar-
bai, tarp jų ir „Laisvės“
skulptūra. Jeigu jis būtų
sukūręs vien tik „Laisvės“
skulptūrą, to pakaktų, kad
amžiams įeitų į Lietuvos me-
no milžinų gretas. Kaip ga-
lėtumėte apibūdinti J. Zika-
ro kūrybą?

1918 m. J. Zikaras su šeima –
žmona ir dviem mažais vaikais
(vėliau jie mirė) grįžo į Lietuvą
ir buvo pakviestas dėstyti Pa-
nevėžio gimnazijoje, vėliau ir
Mokytojų seminarijoje. Panevė-
žyje gimė dar keturi vaikai.
1929 m. Zikaras persikėlė į
Kauną, kur vadovavo Meno mo-
kyklos skulptūros studijai iki
1940-ųjų. Kauno meno mokyklą
perorganizavęs į Taikomosios
ir dekoratyvinės dailės insti-
tutą, dėstė piešimą. 1940 m.
jam buvo suteiktas profesoriaus
vardas ir pavesta vadovauti
Skulptūros bei keramikos fa-
kultetui.

Juozas Zikaras – vienas svar-
biausių Lietuvos skulptorių.
Petrapilio akademijoje buvo
aukletas akademine dvasia. Jo
talentas ir meninė pasaulėjau-
ta atsiskleidė portretinėje
skulptūroje, kuri sudaro pa-
grindinę jo kūrybos dalį. Dau-
gelis portretų ir bareljefų su-
kurti trečiojo dešimtmečio pra-
džioje. Jis domisi Lietuvos isto-
rija, liaudies kūryba. J. Zikaras
sugebėjo įamžinti Lietuvos isto-
rijai reikšmingiausias figūras –
Vytauto Didžiojo, J. Basanavi-
čiaus, V. Kudirkos, S. Daukan-
to, Maironio, J. Šlapelio, M. Gri-
gonio, J. Šileikio bei kitų por-
tretus. Reljefiniuose portretuo-
se ryškėjo dvi kryptys: reali-
stinė ir impresionistinė. Įdomūs
impresionistiniai stiliai atlikti
jo darbai – J. Herbačiausko ir
Vyduo portretai. J. Zikaras

nuolat ieškojo naujų formų ir
patyrimų. Jaunystėje susidome-
jęs mitologija, bandė įgyven-
dinti herojinę tematiką savo
mene. Dar Petrapilyje jis su-
kūrė bareljefą „Senovės lietuvių
dievų olimpas“, vėliau – „Per-
kūno“ bareljefą-medalioną ir
skulptūrėlę. Vienas jo darbų –
„Franciška da Rimini praga-
re“, sukurtas pagal A. Dantės
„Pragaro“ V giesmę. Tiek por-
tretuose, tiek ir apvalioje skulp-
tūroje, kruopščiai vaizduoda-
mas gamta, Zikaras liko išti-
kimas realizmui, tačiau vieno-
dai gerai gebėjo dirbti tiek rea-
listiniu, tiek ir modernistiniu
stiliu. Tematinėje skulptūro-
je ir reljefuose daugiau reiškėsi
kaip istorinių ir mitologinių,
taip pat ir buitinių bei psicholo-
ginių scenų menininkas. J. Zi-
karas, bene vienintelis lietuvių
dailininkas, kuris savo kūrybo-
je įamžino ne tik iškiliausias
Lietuvos asmenybes, bet ir savo
darbais užfiksavo svarbiausius
istorinius įvykius: kunigaikštis
Vytautas prie Juodosios jūros,
pirmojo savanorio Juozapavi-
čiaus žuvinimas ant tilto bei kiti.
1918 m. J. Zikaras gavo užsa-
kymą sukurti Kauno miestui
„Laisvės“ skulptūrą ir paminklą

Juozas Zikaras. „Hagos Teisimas“.

zuvisiems už Lietuvos laisvę.
Kurdamas „Laisvę“, jos simbo-
liu pasirinko sparnuotąjį mo-
terį – pergalės deivę Nikę. Jo
skulptūra – deivė, išsivadavusi
iš vergovės pantių, grakšti,
dvelkianti ramybe, meile ir
švelnumu, žengia į priekį. Ke-
lis metus išstovėjusi Kaune,
vėliau ši skulptūra buvo nu-
vežta į Berlyną ir atlieta iš
bronzos, o 1928 m., minint Lie-
tuvos nepriklausomybės 10-
ąsias metines, buvo pastatyta
Karo muziejaus sodyloje. Šis
darbas tapo svarbiausiu įvykiu
anuometiniame Lietuvos gyvenime.
J. Zikaras taip pat sukūrė
paprastas ir originalias visų

prieškarinėje nepriklausomo-
je Lietuvoje vartotų pinigų mo-
netas, 1928 m. – nepriklausomo-
mybės medalius, (vienų jų ir
pats buvo apdovanotas). 1937
m. jis dalyvavo Paryžiuje pasie-
kimų parodoje ir gavo aukso
medalį už lietuviškos sodybos
maketą.

J. Zikaras yra sukūręs skulp-
tūrų bažnyčioms: „Kristaus Ka-
raliaus“ skulptūrą Panevėžio
bažnyčiai, šv. Antano – Šv. An-
tano bažnyčiai Kaune. Kurda-
mas religinio pobūdžio skulptū-
ras, dailininkas naudojo ir
modernizmo elementus.

Nukelta į 2 psl.

Juozas Zikaras. „Bedalis“. 1926 m. Panevėžys.

Juozas Zikaras. „Laisvė“.

TURINYS

Prisimenamas skulpt.
Juozas Zikaras.

Jauno poeto premjera šio
šeštadienio priede.

Akt. Olitos Dautartaitės
„Intymi išpažintis“.

Kompozitoriui Gedrai
Gudauskienei įteikti žymenys.

Rašyt. Vandos Frankienės-
Vaitkevičienės sukurta.

Leidiniai.

Muziejus J. Zikarui prisiminti

Atkelta iš 1 psl.

Tai ryškiai atspindi jo skulptūroje „Moderniška Madona“. Jo Madona – stilinga ir grakšti moteris, atrodo, nerūpestingai sėdinti ir laikanti kūdikėlį. Tačiau jos galvos pakreipime ir rankų, laikanti kūdikį, judesyje juntamas didingumas, šventumas. Pagal anų metų kanonus, šis išsukis klasikiniam Madonos vaizdavimui anuometinės bažnytinės vyresnybės buvo sutiktas nepalankiai.

Gilus jausmas ir ekspresija atspindi jo alegorinio psichologinio pobūdžio darbuose: „Lietuvaitė“, „Svajonė“, „Sapnas“, „Be rūpestio“, „Ramybė“, „Skausmas“, „Viltis“ bei kituose. J. Zikaras yra sukūręs M. K. Čiurlionio antkapinį barjefą Rasų kapinėse Vilniuje, „Laisvės“ ir „Knygnešio“ skulptūras, kurios yra Karo muziejaus sodelyje Kaune, reljefą „Už tėvynę“ ant Nežinomojo kareivio paminklo. Pamilęs meną, per jį jis išreiškė ir savo meilę tėvynėi.

J. Zikaras ne tik puikus skulptorius, menininkas. Jis išgarsėjo ir kaip talentingas pedagogas. Tiek Panevėžyje, tiek Kaune mokinių buvo mėgiamas ir mylimas. Pasaakokit apie jo pedagoginę veiklą.

– Panevėžyje ir Kaune garbėjo, kaip sumanus ir įžvalgas pedagogas. Jo dėka buvo išugdyta daug žymių menininkų, palikusių ryškius pėdsakus Lietuvos dailėje – D. Tarabildienė, P. Aleksandravičius, N. Petrutis, P. Vaivada, B. Zalensas, B. Bucas, V. ir L. Žukliai, V. Kašuba bei kiti. Mokiniai gerbė jį už profesionalumą, dalykiškumą, taiklius patarimus. Zikaras daug savo asmeninio laiko aukodavo mokiniams, valandų valandas praleisdamas su jais studijoje. Jis kantriai dalinosi darbo įgūdžiais, bandydamas įtikinti mokinius, kad jie tikrai sugebės įvaldyti formą ir atlikti savo sumanytus darbus. Steng-

davosi įskiepyti mokiniams didelį reiklumą sau ir atsakingumą jausmą, išugdyti pastabumą, meninę intenciją. Įtraukdavo savo mokinius į įvairius kūrybinius darbus, patikėdavo jiems atlikti įvairias užduotis, traktavo juos, kaip būsimus menininkus. Jis buvo ne tik profesionalus dėstytojas, bet ir įžvalgas psichologas. Jo namuose nuolat gyvendavo neturtingi studentai, ilgiausiai – V. Kašuba. J. Zikaras pastarajam daug padėjo.

– Kaip klostėsi jo gyvenimas šeimoje?

– Anelės ir Juozo šeimoje gimė šeši, bet užaugo keturi, vaikai: Vaidutis, Teisutis, dvykūnai Alytė ir Vainutis. Tėvas labai mylėjo vaikus, todėl jie „lipdavo jam ant galvos“ net ir tada, kai jis studijoje dirbdavo, gyvendindamas kokią nors savo kūrybinį sumanymą. Jis nepykėdavo, ir vaikai, žaisdami jo dirbtuvėje tarsi ir niekada netrukdydavo. Jis mokėjo pagaminti valgyti, sutvarkyti namus, tinkamai jais pasirūpinti. Vaikai prisimena, kad tėvas buvo nuolaidus, dosnus, dažnai su jais pramogaudavo – nuvesdavo į „Pieno centro“ kavinę, į kiną, pažaisdavo. Tačiau J. Zikaras mokėdavo būti ir griežtas. Kiekvienas vaikas turėjo savų pareigų, žinojo, ką privalo atlikti ar padaryti. Vaikai be galo mylėjo savo tėvą. Po daugelio metų sugrįžęs į Lietuvą, Teisutis į atsiminimų knygą įrašė tokius žodžius: „Mano brangus tėveli, aš Tave neapvyliu, Tavo pagalbos ir Tavo mokslo, kurį perdavei man, aš esu iš visos širdies dėkingas, bet nėra žodžių tai išreikšti – aš verkiu dekingumo ašaromis, o mano sesutei Alytei už išlaikymą ir globą aš amžinai liksiu skolingas. Teveliui – Tavo sunus Teisutis. Skulptorius Teisutis (1975 gegužės 26).“

Namas Peledų kalne traukė žmones. Dūrys neužsidarydavo, ištais eidavo svečiai. Visada būdavo švenčiamas J. Zikaro

vardadienis, Velykos, Kalėdos. J. Zikaras labai artimai bendravo su Petru Rimša, Antanu Žmuidzinavičiumi, Petru Vaičiūnu. Kaip ir A. Žmuidzinavičius, jis kolekcionavo augalus. J. Zikaras pats mėgo žemės darbus, mėgo daržininkystę – augino tuo metu retas ir egzotiškas daržoves, ypač rinktinių rūšių pomidorus. Prie pomidorų neprileisdavo nieko – pats rūpinosi. Karo audros nutraukė šeimos laimingą gyvenimą. Traukdamiesi vokiečiai visus tris Zikaro sūnus išvarė apkasų kasti. Juozas Zikaras sunkiai išgyveno sūnų netekimą, nuolat apie juos galvodavo. Amžinas sielvartas užtvindė jo gyvenimą.

1944 m. po sūnų dingimo, Zikaras buvo saugumo persekiojamas, tardomas; saugumiečiai nuolat jo klausinėdavo, kur sūnūs. Primitytinai reikalaujavo pasakyti, kuriame miške jie slapstosi. J. Zikaras tuo metu išgyveno baisias dvasias kančias, nes neturėjo iš vaikų kokių žinių ir buvo įsitikinęs, kad visi trys jo sūnūs žuvo karo verpetuose. Jam buvo grasinama Sibiru. Nujausdama, kad jie tik-

rai gali būti bet kurią akimirka išvežti, Zikariene tolimai kelionei buvo suruošusi 3 ryšulius – sau, vyrui ir dukrai, – kuriuos kas savaitę pertikindavo. Zikaras jai nuolat sakydavęs, kad „manąjį ryšulį gali išpakuoti, nes aš iš čia niekur nevažiuosiu“. Nepajėgdamas išverti saugumiečių psichologinio smurto ir nežinios dėl vaikų, jis pasirinko mirtį. 1944 m. lapkričio 10 d. neatlaikęs spaudimo, pats pasitraukė iš gyvenimo. Palaidotas Petrašiūnų kapinėse. J. Zikaro amžinojo poilsio vietą ženklina jo skulptūra „Sielvartas“.

– J. Zikaras iškeliavo iš gyvenimo kūnu, bet jo dvasia gyva kūriniuose. Beveik visus J. Zikaro darbus galime pamatyti, nes daugelis jų sukaupta memorialiniame name-muziejuje. Sakykite, kada ir kaip buvo sumanyta įkurti muziejų?

Juozo Zikaro muziejus įkurtas Kaune, Peledų kalne. Memorialinė ekspozicija atidaryta 2001 m., minint jo gimimo 120-ąsias metines. Savo mintimis, materialine parama prisidėjo Aldona Zikariene iš Amerikos (jauniausiojo Zikaro sūnaus Vainučio žmona), M. K. Čiurlionio Nacionalinio muziejaus direktorius O. Daugelis.

Pirmame aukšte yra atkurtas Juozo Zikaro dirbtuvės, Antanė – memorialinė dalis ir ekspozicija. Pagrindinė iniciatorė ir muziejaus įkūrėja buvo J. Zikaro dukra Alytė Zikaraitė. Abi su motina buvo nusprendusios saugoti tėvo ir vyro atminimą. Apie oficialaus muziejaus įkūrimą pirmoji prabilo Zikaraitė. Ji norėjo išsikraustyti į namo palėpę, o visą namą skirti muziejui. Taigi, idėja įkurti čia Juozo Zikaro memorialinį muziejų kilo iš Zikaro dukters. 1952 m. A. Zikaraitė gavo džiaugsmingą žinią iš savo brolių, gyvenusių JAV ir Australijoje. Jos broliai (dabar jau mirę) Vaidutis, Vainutis, Teisutis skatino seserį rūpintis tėvo palikimu, rėmė ją materialiai. A. Zikaraitė rinko tėvo kūrinius, o 1959 m. juos pradėjo slapta eksponuoti Zikaro dirbtuvėje ir namuose. A. Zikaraitė pasikviesdavo draugus, patikimus žmones, kurie čia lankydavosi

Juozas Zikaras. „Karas“. 1943 m. Skulptūra.

ir įrašydavo į knygą savo prisiminimus. A. Zikaraitė mirė 1998 m., jos vyras – 2000-aisiais. Testamentu ji paliko savo namą ir tėvo palikimą M. K. Čiurlionio muziejui.

Įžengė į namo pirmąjį aukštą, patenkame į pačios Zikaraitės atkurtas skulptoriaus, portretisto, tapytojo, grafiko dirbtuves. Muziejaus memorialinę aplinką kuria išlikę baldai ir asmeniniai dailininko daiktai. Lankytojas pamato tai, kas paties Zikaro buvo saugota ir branginta. Kačerginėje Zikaraiturėjo vasarnamį, į kurį buvo išvežę dalį baldų. Vienas įdomesnių muziejaus eksponatų – Zikarienes senovinė skrynia, pargabenta iš Kačerginės.

Duktė ne tik kūrė tėvo muziejų, bet taip pat rinko apie jį atsiminimus, ieškojo išlikusių jo darbų, surinko visus spaudos straipsnius, parašytus apie savo tėvą. Ji kruopščiai ir atidžiai tvarkė tėvo palikimą, tyrinėjo ir saugojo kiekvieną dokumentą, kiekvieną jo ranka parašytą lapelį, vedė užrašus. Ją drąsiai galime vadinti pirmąja šio muziejaus muziejininke.

– Sakykite, kas labiausiai padėjo Jums, rengiant muziejų? Kokias kuriate tradicijas? Kokie renginiai vyksta Jūsų name-muziejuje?

– Su A. Zikaraitė pradėjau bendrauti 1996 m. Ji pateikė daug įdomių pasakojimų ir niekur neužfiksuotų, bet svarbių, Zikarų šeimos gyvenimo faktų. Daug patardavo, pamokydavo įrenginėjant ekspoziciją, kuriant memorialinę aplinką. Reikšmingas vaidmuo, kuriant muziejų, teko ir Aldonai Zikarienei. Ji itin rūpinosi savo vyro tėvo muziejumi, teikė materialinę paramą. A. Zikariene perdavė pirmąjį įnašą išleisti J. Zikaro albumui. Vėliau taip pat finansiskai prisidėdavo prie įvairių muziejaus projektų. Dailės technikumė kasmet geriausio diplominio darbo autoriui skiriama Juozo Zikaro vardo premija. Ji įsteigta Aldonos Zikarienes ir yra 1,000 Lt vertės. Ši tradicija vis dar tęsiasi, nes A. Zikariene pinigų premijoms skirti yra atsiuntusi dešimčiai metų į priekį. Į Lietuvą A. Zikariene paskutinį

kartą buvo atvykusi 2001 metais. Ji aplankė Zikaro tėviškę ir, grįžusi į JAV, netrukus mirė.

Ekspozicijoje yra stendai, skirti jo vaikams Vaidutiui, Teisutiui. Teisutis gyveno Australijoje; buvo puikus ir gabus skulptorius, iš tėvo paveldėjęs talentą. Įvairius Australijos miestus puošia jo skulptūrinės kompozicijos. Jo sukurta skulptūra „Motinai“ yra net pelniusi apdovanojimą.

Muziejaus tradicija – švęsti Juozo Zikaro vardadienį. Susirenka nemažai žmonių, dalijamasi prisiminimais, diskutuojama apie meną. Dar yra likę daug žmonių, bendravusių su Zikarų šeima ir savo nuosirdžiais prisiminimais besidalijanti su mumis. Viena tokių viešnių – Lilė Žentelytė-Vaitkienė. Pavasarį susirenka pilnas kiemas vaikų. Čia vyksta švėtetijos programos. Zikaro namų aplinkoje susikaupę jaunųjų „dailininkai“ kuria. Vėliau jų darbeliai eksponuojami, pritvirtinant prie namo sienų... Vasarą ir rudenį čia susirenka menininkai. Direktorius O. Daugelio iniciatyva kviečiami dailininkai bei meno žmonės iš viso pasaulio, yra pabuvoję svečių iš Norvegijos, Prancūzijos, Vokietijos, Amerikos. Jie grožisi atsivėrusiu Kauno vaizdu ir dirba prie savo molbertų. Muziejus pakvies paprastumu ir naturalumu. Vokiečių-sveicarų draugija, kurios būstinė yra Kauno Viešojoje bibliotekoje, čia ruošė ne vieną savo renginį. Jų iniciatyva J. Zikaro muziejuje buvo surengtas susitikimas su pasaulinę šlovę turinčiu prof. A. Sennu, buvo kalbama apie šveicarų ir lietuvių santykius priešakyje.

Muziejus gyvas, atviras kiekvienam, mylinčiam meną ir besidominciam garbinga Lietuvos praeitimi. Nuosirdžiai kviečiu visus apsilankyti Peledų kalne esančiame muziejuje.

– Dėkoju Jums už išsamų pokalbį.

Pastaba: Juozo Zikaro skulptūrų ir kitų kūrinių parodą numatoma suruošti Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, IL, š.m. balandžio ar gegužės mėnesį.

Linus Umbrasas

Išleisk mane į visumą
Ir neišmesk iš begalybės
Aš noriu paragauti dar truputį
To jausmo, kurio pabėrei iš žvaigždžių
Mums pamaitinti
Išlenkti taurę visišką tamsos,
Kad ji paslėptų tamsoje žibėjimą akių.
Tos akys...
Jos ne vilko...
Tai skausmo akys
Baimės pilnos akys,
Tos akys pilnos nežinios
Jos visko pilnos
Netgi tuštumos
Ir netgi aido
Jų persekiojamas aš vis einu
Tolyn
Tiksliau eju – dabar... dabar aš bėgu
O jos nesiveja,
Nesiveja, bet nepaleidžia
Juk bėgu aš dugnu jų,
Kur slypi ašaros,
Kur numirė vaivorykštė,
Kur vakarais numiršta saulė,
Vėliau mėnulis
Ir nieks nežino
Ką gi dar jos slepia
Ir akys stebi...

Ir štai dabar matau save palinkusį
Nuo savo pačio sugalvotų
Rūpestių naštos, užmiršusį, kaip lengva
Būti savi, kada nereikia sugalvoti
Sau pačiam šešelio dekoracijos
Su atkistu į priekį
Nosies parietimu. Visų svarbiausia
Rasti save klystantį
Ne į tą taką ir vėl kitu
Keliu pargrįžantį namo, užklypti
Su džiaugsmu ir pasitikti
Duonos kvapo siltumu, kartu
Užsmaugiant ilgesio naminiu siulu,
Kad aš daugiau nebeuorėčiau
Bėgti iš namų ir pasilikčiau
Savo skausmo žemę amžiams.

Ar tau nežalta vienai
Laužų jūroje...
Debesyse skęsta gaisrai...
Pasilipęs ant kalno stebiu
Miesto liūdesį
Ryškiausiai matyti trys kaminai,
Pasistiebę į dangų,
Tarsi vaikai, panorę pasiimti
Aukštai padėtą žaislą
Gatvėse ramiai klaidžioja mintys
Išgirš jas ir būsi miesto
Valdove.
Ten giliai žmoguje kažkas pasislėpė.
Beviltiškai laukia, kad kažkas ieškos.
Tamsoje badauja gatvių žibintai
Net neįauku darosi, kada žinai,
Kad tu ne ten, kad tu viską
Stebi tik iš šono,
Ant kalno pučia šiaurės vėjai
Šalimais stovintis medis, nesustodamas
Tyliai koliojasi ir aš nueinu
Nesulaukęs ženklo, kad ten
Kažkam vis dar reikalingas...
Kai prabundu šaltas prakaitas
Liejasi laisvai ir širdis nusiminus
Iš pyktio juokias... Tarsi nebūčiau
Žinojęs, kad taip įvyks
Stebiuosi savo naivumu
Ir tikiuosi „Pareiti ant šventųjų“
Su pagarba...aš...

Pasilėpęs didžiulio kaštono
pavėsy,
Stebiu karaliaujančią saulę
Pro atvirą langą
Pamatav, tavo žvilgsnį,
Išsūpusį į užuolaidos
Gabalą
Kas tu ir kodėl man
Šypsaisi, tersi nežinotum
Viso likusio pasaulio nuomonės
Apie mane...
Tarsi tau tik rūpėtų
Stebėti mane pro langą
Horizontą ir nieko nesakyti.
Aš irgi nieko nesakysiu,
Tik stebėsiu tave iš
Savojo šešelio.
Kai kitą kartą susikirs
Mūsų žvilgsniai, mes išbegsim
Pagarbinti saulės ir
Iškirpsim iš savo sielų
Liūdesį, kad visiems būtų
Šilčiau.

Juozas Zikaras. „Madona“

Š.m. sausio 10 d. kompozitorės Giedros Gudauskienės pagerbimo metu, kai jai buvo įteikta JAV LB Kultūros tarybos skirtoji Muziko premija. Iš kairės: Angelė Nelsienė, G. Gudauskienė ir LB Kultūros tarybos pirm. Marija Remienė.

G. Gudauskienė – laureatė

IGNAS MEDZIUKAS

JAV LB Kultūros taryba 2003 m. premiją už muzikinę kūrybą, finansuojant Lietuvos kultūrą, paskyrė kompozitori Giedrai Gudauskienei, gyvenančiai Brentwood, Kalifornijoje. Komisiją, patvirtintą Kultūros tarybos, sudarė: kompozitorė Raimonda Apeikyte, Pranas Visvydas ir Angelė Nelsienė.

Giedra Gudauskienė (Nasvyte) gimusi Kaune, anksti pajuto stiprų potraukį muzikos menui ir, būdama 15 metų, įstojo į Kauno konservatoriją, fortepijono klasę. Studijavo nuo 1935 iki 1942 m. Akompanavo modernaus šokio studijoje ir radijone. Pasitraukusi į Vokietiją, Dreznė mokėsi kompozicijos. Persikėlus į JAV, studijavo Roosevelt universitete muzikos teoriją ir kompoziciją, baigė bakalaurą laipsniu. Su medicinos dr. Juozu Gudausku sukūrė lietuvišką šeimą, kurios atžalynas buvo sūnus Gediminas ir Saulius, dukrelė Daina. Giedra tapo gydytojo žmona ir vaikučių motina, auklėtoja, bet kartu su rašdavo laiko ir muzikai.

1961 m. Gudauskų šeima persikėlė į Kaliforniją. Dr. Juozas Gudauskas dirbo savo specialybėje, o Giedrai daugiausia teko rūpintis vaikų auklėjimu, kad jie nenutoltų nuo savo kilmės lietuviško kamieno. Jie buvo leidžiami į Santa Monica lietuistinę šeštadieninę mokyklą, kurioje Giedra penkerius metus dėstė muziką, dainavimą ir suorganizavo orkestrėlį. Tuo

Kompozitori negalint nuvykti į Čikagą ir dalyvauti Premijų šventėje, Muziko premiją į Kaliforniją jai atvežė LB Kultūros tarybos pirmininkė

pačiu metu Kalifornijoje universitete ji studijavo modernią muziką. Kalifornijoje gyvendama Giedra Gudauskienė pasireiškė didžiausiu kūrybingumu – parašė daugiau kaip 70 kūrinių, daugiausia lietuvių liaudies etnokultūrinėmis temomis. Sukūrė orkestruotą Suitą „Los Angeles vaizdai“, kurią atliko Brentwood – Westwood orkestras. Už šį kūrinių buvo įvertinta, paskiriamas jai Los Angeles žymenį, ir kitomis premijomis. Poetų Bernardo Brazdžio, Prano Lemberto, rašytojos Alės Ratos, dramaturgo Kosto Ostrausko kūrybos žodžiams pritaikė muziką, taip pat ir Vytės Nemunelio *Meškiukas Rudnisiukas* turėjo didelį pasisekimą scenoje, kurios žiūrovai buvo lituanistinės mokyklos vaikai. Giedros Gudauskienės kūrinių koncertai surengti Čikagoje (1957, 1975, 1985) ir Santa Monica (1974) turėjo didelį pasisekimą ir buvo gerai įvertinti. Išleista daug jos sukomponuotų dainų ir kūrinių fortepijonui plokštelių bei kasetų. Kompozitorė parašė studijas apie lietuvių laidotuvių giesmes ir vestuves. Anglų kalba parašė Amerikos mokykloms apie lietuvių liaudies dainas. (Verčiant į anglų kalbą, talkininkavo V. Kevalaitienė).

Tiems darbams atlikti reikėjo didelio susikaupimo ir gilaus įsijautimo, nors gyvenimas ne visada ejo ramiai ir sklandžiai. Turėta ir skaudžių valandų: vienas didžiausių smūgių – sūnaus Gedimino netektis. Šis, daug žadantis jaunuolis ir tėvų viltis, sekmingai baigęs aukštosiąsias farmacijos mokslus, daktaro laipsniu, mirė patalioje klinikoje. Begalinis tėvams skausmas, lydėjęs daugelį metų!

Kompozitori negalint atvykti į Čikagą dalyvauti premijų šventėje ir atsiimti paskirtą premiją, Kultūros tarybos pirmininkė Marija Remienė, sugėbėjo pasprukti iš Čikagos žiemos klimato ir atvyko į saulėtąją Kaliforniją įteikti laureatei premiją jos namuose.

Šiam įvykiui buvo skirta sausio 10 d. susirinkus keliasdešimt kompozitorių gerbėjų bei artimųjų, Lietuvos generalinis garbės konsulas Vytautas Čekanauskas perdavė Lietuvos Respublikos ambasadorius Vygaudo Ušacko sveikinimą ir perskaitė Los Angeles County tarybos pasirašytą raštą, kuriuo buvo įvertinti kompozitorės Giedros Gudauskienės kultūriniai darbai, ryšium su jos 80 metų sukaktimi. Tas raštas buvo įteiktas laureatei. Kultūros tarybos pirm. M. Remienė įteikė kompozitori premiją ir gėlių. Žodį tarė A. Nelsienė. Laureatė buvo apjuosta, gauta iš Lietuvos tautiniais motyvais austa, juosta ir prisiegtai jai rožė prie krūtinės.

Savo padėkos žodyje kompozitorė Gudauskienė dėkojo visiems, kurie kokių nors būdu prisidėjo prie jos kūrybinių pastangų.

Pagaliau suskamba „Ilgiausių metų“ ir „Valio“. Į dainos sukūrį įsijungė gražiabalsiai solistai Janina Čekanauskienė, Stasė Pautienienė, Rimtautas Dabšys, Antanas Polikaitis, Vitas Vilkinis, Lucija Mažeikienė, Ona Deveikienė ir visi kiti dalyviai. Po to vyko vaišės, draugiški pokalbiai ir nuotraukų prisiminimai. Saulutei leidžiantis į Pacifiko vandenyną, svečiai skirstėsi į namus, linkdami kompozitori geros nuotaikos ir sveikatos.

Intymus monospektaklis

„Būti aktore – tai reiškia niekada nebūti savimi; tu nuolat privalai būti kuo nors kitu“.

Ingmar Bergman

PRANAS VISVYDAS

Ar žinojo Los Angeles lietuviai, kad sausio 18 d. sekmadienį, po pamaldų salėje galės pamatyti garsaus švedų režisieriaus Ingmar Bergmano apsakymo „Dvasiniai reikalai“ inscenizavimą, pavadintą „Intymios išpažintys“? Manau, tik retas. Aš tik atsitiktinai sužinojau išvakarėse.

Čia vieši Šiaulių dramos teatro aktorė Olita Dautartaitė. Savo galvoje atsivežė minimą veikalą, kuris buvo pastatytas Šiauliuose pernai balandžio 26 d. Režisierius V. V. Landsbergis.

Keliskart švenčių metu susidūriau su aktore, bet kažkaip nepasiteiravau apie artimiausius planus. O ji niekad nepuola girtis savo buvusiomis ar būsimomis aureolėmis. Daug ką slepia po lengvo šypsio šydu. Jei išgirdau, tai tik tai, kad kartu su Algimantu Žemaitačiu ruošia pjesę „Emilija Plateraitė“. Šaunu! Dedu šauktuką, nes prieš penkerius metus čia jos sėkmingai surežisuota „Raudokit svajonių debesys. Impresijos M. K. Čiurlioniui“, dar tebetvyro atminatyje.

INTYMI ISPAZINTIS

Taigi dabar, be jokių reklamų, ekspromtu išdygęs Olitos vieno veiksmo monospektaklis susilaukė tik būrelis ištikimų teatro megejų. Nesinori tikėti (kaip lankstinuke sako cituojamas I. Bergmanas), kad mūsų perse daug kas serga „smalsumo praradimo“ liga. Kartais ir patys teatralai kalti, viliodami

publiką į tik šiaip sau sumestus renginius, kaip pernai vienos kokybiškai prastos juostos rodydama.

Šis vaidinimas – perdėm naujovė. Lyg ir per ekscentriškas, kazimierietiškas dorovingumo alsuojančiai, scenai. Be įvadinio žodinio paaiškinimo dažnam buvo sunku suvokti, kodėl scenoje toji aukštuomenės moteris yra tokia nelaiminga, ko šitaip rafinuotai blaškosi. Reikėjo labai klausytis, ką ji sako.

Olitai bevaadinant, pamažu išsilukštė „bergmaniškos“ herojos Viktorijos depresinio kliebesio priežastis – netikusi santuoka, konfliktas su autoritetingu, vėsiu, jai tinkamo dėmesio neskiriančiu vyru. Freudiskai sprendžiant, malonumo instinkto patenkinimo stygius, bodejimas gyvenimu. Žodžiu, psichinės ligos būseną.

Viskas prasideda rytmetį – tyla ir sakiniu: „Nenoriu keltis“. Scenoje daug visokių daiktų. Keturkampėje, spintą primenančioje, baltose kameroje, už permatomų durų, kaip embrionas susirietusi tūno Viktorija. Spėju, šis baltas būstas yra jos ligotos sąmonės įkalinimo simbolis. Saugi prieglauda, ginantis nuo žiauraus gyvenimo.

Jai išsirioglinus iš būsto, kadras po kadro, atsiveria konfliktiška istorija. Kaip minėjau, reikia įsiklausymo, nes tai iš prozos pasakojimo išgliaudyta įvykių bei psichinių painingų montažas. Kad būtų lengviau viską suprasti, prieš eidamas perskaiciu 2002 metų spalio mėn. *Metuose* išspausdintą šį Bergmano apsakymą, puikiai išverstą Zitos Mažeikaitės.

Šitokio pasirošimo būtinai reikėjo. Bergmano kūryba, gildananti priešingų lūčių santykius, emocijas sumezga su mintimis. Ir šiame vaidinime vienam žmogui reikia išsakyti, laiko ir erdvės požiūriu, tiek daug. Aktorė kalbasi su žmonėmis, kurių scenoje nėra. Jos „pašnekovai“ yra įkūnyti daiktuose. Suprask, mielasai žiūrove. Nepaisant Olitos gabiai išmąstytos, išvalios vaidybos – vietomis pamišėliškai tožminas, kai kur gal gerokai perštampos, vietomis subtiliai įsijaustos į svajingus gyvenimo tarpsnius, su Kornelijaus Plate-

Aktorė Olita Dautartaitė spektaklyje „Intymi išpažintis“.

lio eilių deklamavimu, kada ne kada skambant Chopin, Offenbach ar kitų kompozitorių muzikai. Na, ir tų žodžių, veido, judesių, balso modulavimo plastikos gausa. Gyvybingumo perteklius.

Kaip tik šioje gausoje pasimė lyg ir slepiasi sumaišties ukuose. Tokia yra suvaidinto ligoto gyvenimo ironija – kalbėjai, juokeisi, rekei, pykai, liūdejai, šokai, melavai, daug ką prisiminei – tėvą, motiną, tą išdidų vyrą Alfredą, prašei, aiškinai, pagaliau išėjai į gatves skrajoti, už banknotus pardavinėti kūną... Bet ar publika suprato tikrą tos suvaidintos moters likimą? Ar jie įsijaute bent į dažną detalę? Ar neužsigavo dėl mizanscenos,

kurioje herojė derasi su nuogų vyrišku manekenu, su gerokai išryškinta anatomija? Ak, juk visa tai meninio atvirumo la-bui.

Pabaigoje Viktorija vėl sugrįžta į savo baltą būstą. Ją trumpam aplanko chalatų vilkintės moteris, psichiatrinės ligoninės draugė (aktore Daiva Kamarauskaitė), ir klausia, kodėl ji saujoj laiko gražų raudoną akmenėlį. Viktorija kadaise gavusi dovaną. Jis pilnas šilumos. Moteris irgi nori akmenėlį paciupinėti. Taip ir prisiminiau vieną K. Bradūno eilėraštį – „akmenėlis turi širdį“.

Tam ir statomi vaidinimai, kad suvoktumėm tikrovės tiesas.

Leidiniai

Naujas išėivijos dailės tyrimų tarpsnis

Sausio 14 d. atnaujintoje M. K. Čiurlionio galerijoje Lietuvos išėivijos institutas, nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, Kultūros, filosofijos ir meno institutas surengė knygos *Išėivijos dailė* sutiktuves. Pradedant renginį buvo parodytas JAV gyvenančio lietuvių fotografo Algimanto Kezio sukurta dokumentinis filmas apie išėivijos dailininką Viktorą Petravičių, jo metu pranešimus skaitė knygos sudarytoja dr. Ingrida Korsakaitė ir dr. Laima Laukaitė bei kiti knygoje spausdintų tekstų autoriai, taip pat pasisakė VDU Menų instituto menotyros katedros vedėja dr. Rasa Žukienė, Lietuvos išėivijos instituto vyresnioji mokslo darbuotoja Dalia Kuiziniene.

Knygos *Išėivijos dailė* išleidimas žymi naujo užsienio šalys gyvenančių lietuvių menininkų kūrybos tyrimų tarpsnio pradžią. Sovietmečiu literatūra šia tema buvo sunkiai prieinama Lietuvos skaitytojams, be to, apie išėivijos dailę dažniausiai rašė ne profesionalūs dailėtyrininkai ar meno istorikai, o menu besidomintys publicistai ir kultūrologai. Nors užsienyje

Išėivijos dailė

išleista nemažai monografijų apie lietuvių kilmės menininkus, tačiau trūko išėivijoje vykusių kūrybinių procesų apibendrinančio leidinio. Pasak vienos knygos sudarytojų dr. Ingridos Korsakaitės, šiame leidinyje išspausdintus skirtingų autorių tekstus kaip tik ir vienija siekis įvairinti esminius, ryškiausius išėivijos dailės bruožus. Knygoje *Išėivijos dailė* nesiekta akademinio išsamumo, detalaus dailininkų biografinių aprašymų vienareikšmiškų jų kūrybos įvertinimo.

Nukelta į 4 psl.

Kompozitorė Giedra Gudauskienė rankose laiko Los Angeles County žymenį už jos atliktus kūrybos darbus. Žymenį Los Angeles apskrities vardu įteikė LR garbės konsulas Vytautas Čekanauskas.

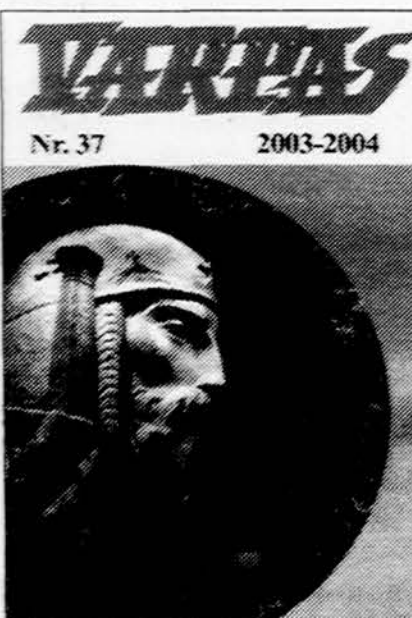
Leidiniai

Naujas VARPAS

Naujas naujutelis. Naujas karalius Mindaugas viršelyje (Vytauto Kašubos kūrinys), nauji bendradarbiai, nauja ir aktuali medžiaga, švarus spaus-tuvės darbas, malonu paimti i rankas ir gėrėtis idėjų įvairumu – nuo rimtų svarstymų iki sensacijų. Visiems patariu susipažinti.

Cia turiu pastebėti dar vieną naujovę: nors *Varpas* leidžia-mas išseivijos aukomis ir pastan-gomis, metraščio turinys išim-tinai skirtas Lietuvai bei jos problemoms spresti – nėra nė vieno žodžio apie išseivijos kul-tūrinę ar visuomeninį judėjimą (išskyrus į amžinybę išėjusiųjų ir kitus paminėjimus). O tai rodo, kad mes, išseivijos lietu-viai, ne mažiau „sergame Lietu-vois ligomis“, kaip ir tėvynėje gyvenantieji.

Apžvalgą noriu pradėti Lino Kojelio straipsniu, kuris mane labiausiai sujaudino. Jis dėsto „Rusijos energetikos oligarchų įtaką Lietuvos politikai ir ekon-omikai“, labai aiškiai pažymė-damas Rusijos grėsmingą įtaką Lietuvos ekonomikai, politikai ir korupcijai.

Linas Kojelis Vilniuje įsteigė konsultavimo firmą. Ši firma kiek anksčiau sudarė „Power Bridge“ projektą, kurio tikslas – ištiesti aukšto įtėpmo elektros perdavimo liniją iš Lietuvos į Vakarų Europą. Lietuva būtų uždirbusi šimtus milijonų dolenų už elektrą, nes jos pagamina daugiau, negu reikia vidaus rin-kai. Bet šis projektas žlugo. Ko-dėl? Rusija tokios linijos nenorėjo, aišku, todėl jos igaliojimo B. Lubys pareikalavo jį samdyti „konsultantui už 20 mln. dolenų“, kitaip projektas bus at-mestas. Firma nesutiko tiek mokėti, projektas ir buvo at-mestas. Iš šio Lino Kojelio straipsnio aiškėja, kad lietu-viškoji korupcija pirmuoju žirgu joja trumpą laiką buvęs Lietuvos ministras pirmininkas B. Lubys. Korupcija žydi gra-ziausiais žiedais aukštuose Lie-tuvos valdytojų sluoksniuose, įskaitant min. pirmininkus.

Linas Kojelis iškelia ir „Ma-žeikių naftos“ klausimą. Jos bu-vęs vadovas Gediminas Kiesas labiausiai priešinasi „Mažeikių naftos“ perdavimui amerikiečių bendrovei. Kiesas, jo 20 metų sūnus ir asmeninis vairuotojas buvo nusikaltėlių gaujos sugau-ti ir nužudyti. Lietuvos vyriaus-ybė atrado milžiniškas pinigų sumas užsienio bankuose Kiesaus vardu. Tačiau L. Kojelis skaitytajams ir rūpims klausiu-neatsako: kas paėmė tas „milžiniškas dolerių sumas“ užsienio bankuose? Lietuvos vy-riausybė, Kiesaus žmona ar

bankai saskaitas užšaldė iki nužudymo byla bus išspręsta? L. Kojelis atidengia daug lietu-viškosios korupcijos pavyzdžių, nevengia ir pavardžių. Baigda-mas straipsnį, jis teigia: „...blo-ga situacija Lietuvoje dar blo-gės. Rusijos energetikos oligar-chai darosi turtingesni ir ižu-lesni. Ir Lietuvos oligarchų įta-ka stiprėja“. Šis L. Kojelio straipsnis, mano nuomone, tu-rėtų būti perspausdintas didžio-je išseivijos spaudoje.

Nemažiau intriguojantis Bro-niaus Nainio straipsnis – „Ar Rusija tampa kriminaline valstybe?“. Rusijos kriminalistai, praturtėję oligarchai, didina Lietuvos korupciją, įtakoja vers-lininkus, paperka aukštuosius valdininkus, stiprina nusikal-tėlių gaujas, superka didžiųjų įmonių akcijas, įvairiais būdais skatina apgavystes. Ir Lietu-voje, kaip ir Rusijoje, veikia „šešelinė ekonomika“, o per ją maža oligarchų grupuotė valdo Lietuvą.

Tarytum vedamuoju pateikti Vytauto A. Dambrovos – „I tik-rąją demokratiją“ – apmąsty-mai. Straipsnį baigia šūkiu: „Lietuva turi atsiverti teisingu-mui“. Gaila, autorius nenurodo, kaip „atsiverti“? Kokiu būdu, kada Lietuvą valdo tie patys so-cietinės mokyklos auklėtiniai? Komunistinių tradicijų ir ipro-čių patikimi šalininkai. Jau da-bar matyti, kad teisingumui atsiverti reikės šimto metų, gal ilgiau.

Dr. Kazys Karvelis duoda „Lietuvos socialinio saugumo įžvalgą“. Tarp kitų klausimų jis paminėjęs sparciai mažėjantį gim-tumą Lietuvoje ir Europoje. Globalizacija, migracija, idėjų kaita neveda tautos į ateitį. Straipsnis gana aktualus, nes lietuvių tautos mažėjimas yra jau ne nelaimė, o tragedija, ve-danti į išnykimą.

Kun. Algirdas Paliokas, SJ, svarsto „Nesibaigiančios laisvės problemas“ religiniu požiūriu, išsamiau paminėdamas mūsų valstybės abejingumą tikėjimui, susvetimėjimą, nutolimą nuo Dievo, nuo Dešimties įsakymų. Susiskaldymas, abejingumas ge-riui, turto pomėgis, girtuoklystė ir panašios ydos veda tautą ne-gėru keliu, sužlugdo žmogaus valią pasipriešinti blogiui.

Julius Šmulkštys trumpame straipsnyje kalba apie ideologi-jas ir partijas, kurių dabar pil-na Lietuvoje. Baigdamas pabrė-žia: „Kaip ten bebūtų, kol ekon-ominė ir socialinė padėtis Lie-tuvoje iš esmės nepagerės, ne-ideologinės, prezidentinės ar as-meninės partijos egzistuos“.

Antrame savo straipsnyje dr. Kazys Karvelis meta žvilgsnį į Lietuvą, stovėdamas ant Euro-pos slenkščio. Labai įdomus nuomonių įvairumas, galimybės ateiciai, aišku, jei bus išnau-dotos, teigiamos ir neigiamos pasekmės, Lietuvos vaidmuo.

Gintautas Česnys iškelia dr. Vinco Kudirkos nuopelnus Lie-tuvos medicinai. Kiekvienam verta žinoti, bet dr. Vincą Ku-dirką mes vertiname ne dėl jo nuopelnų medicinai.

Prof. Aleksandras Vasiliaus-kas ilgame straipsnyje „Lietu-vo ekonomikos plėtrą ilgai- laikė strategija“ nugarina Lie-tuvos ekonomikos kelią, nurodo tam keliui planus ir galimybes valstybės ateiciai susiprėti, žmonėms praturtėti. Straipsnis

vertas platesnio dėmesio ir ko-mentarų.

Jonas Pabedinskas dviejų puslapių apybraižoje duoda ga-na naują ryšį tarp „Gerovės“ ir „Žmonių laimės“, gyvenant tarp „visko“ (Amerikoje) ir „nieko“ (Europos Sąjungoje). Straipsnis trumpas, bet daug pasakytą.

A. V. Škiudaitė pasiūlė *Var-pui* ištrauką iš Londone 1970 m. išleisto gen. Kazio Musteikio *Prisiminimų fragmentai* knygos. Prisiminimai iš tiesų verti prisiminti. Nors daug apie anuos įvykius ir faktus žinojau, bet juose radau ir naujų, neži-nomų. Tai atrodo lyg ir sensaci-ja! O jaunesnėms kartoms, kurių Čikagoje jau gana daug, šie *Gen. K. Musteikio prisimini-mai* visai nežinomi arba mažai, bus su įkarščiu skaitomi.

Smulkiai aprašomi ministrų posėdžiai pas prezidentą An-taną Smetoną prezidentūroje, gavus Rusijos ultimatumą. S. Lozoraičio paskyrimas diploma-tijos sefu ir visi svarbūs nutari-mai. Prezidentas siūlė gintis, nors simboliškai, bet ministrų taryba nutarė nesiginti, išleisti rusus be šūvio, kas ir buvo pa-daryta. Prezidentas apsispre-dė trauktis į Vokietiją. Jam Lie-tuvos banko valdytojas Paknys įteikė lygiai 10,000 dolerių. Vė-liau min. pirmininkas Merkys visiems ministrams atnešė po vieną tukstantį dolerių. Šių faktų aš nežinojau. Aš taip pat nežinojau, kad Lietuvos pasiun-tyns Škipra net du kartus tele-fonu, sėdėdamas Berlyne, ragi-no, net spaudė A. Smetoną grįž-ti atgal į Kauną... Nuostabą ke-lia toks Škipros komunistinės sistemos nepažinimas. Mus ste-bina ir specialios delegacijos at-vykimas iš Kauno į Kybartus su prašymu įkalbinti prezidentą grįžti atgal. Delegacijos sudėtyje buvo finansų ministras Gal-vanauškas, gen. Tallat-Kelpša, pulk. Saladzius. Galvanauškas kalbėjęs: „Gal kaip nors susi-tarkysime, apsiprasime ir ga-lėsime gyventi“. Tiesiog neįti-kėtina, stulbinantis finansų ministro naivumas!

Vladimiras Laučius rašo „Apie politinę filosofiją ir depoli-tizaciją Lietuvoje“.

Redaktorius A. Kučys atsi-sveikina su artimais bendradar-biais, išėjusiais į amžinybę. Vi-sų pirma paminė Kudirkaičių organizacijos vadovę Angelę Šiaurienę. Ji „mirė 2003 m. sau-sio 6 dieną, ir tvirtas rankas per-davusi Kudirkaičių organizaciją Garliavos gimnazijos mokytojai Jūratei Dranginienei“.

Grozvydas Lazauskas, buv. Varpo administratorius, garsus žurnalistas, mirė 2003 m. ba-landžio 3 d.

Varpo ir daugelio kitų laik-raščių bendradarbis Juozas Žy-gas, publicistas ir visuomeni-ninkas, irgi pasitraukė į amžy-nybę praėjusiais metais.

Po jų minimas jubilias Jus-tinas Lieponis, verslininkas ir idealistas, jo 90 metų sukakties šventėje.

„Gyvenimas ir idėjos“ skyriuje redaktorius A. Kučys iškelia ke-lėtą svarių minčių straipsnyje „Vienam išėjus, kitam atėjus“. Rašo apie Seimą, prezidentus.

Aleksandras Šidlauskas ide-a-lizuoja Lietuvos kaimo dvasinį lauką „Lietuvos kaimo dvasios lauką“, ilga poetine proza nu-spaldindamas aforizmais, isto-riiniais bei tradiciniais palygini-mais, gražia kalba, patrioto is-torija, gero gyvenimo ilgesį sušildo tikėjimu ir ateities vilti-mi.

Juozas Kojelis pateikia straipsnį „Pasvarstykime, kaip patobulinti Lietuvos Seimą“. Jis siūlo Seimą sumažinti iki 100 narių ir rinkimus daryti kas dveji metai – 50 proc. po pirmą de-vjų metų, kitus 50 proc. vėl

SVEIKINAME!

Rašytoją Vandą Frankienę-Vaitkevičienę, 2004 m. sausio 20 dieną šventusią 95 metų sukaktį.

po dvejų, tokiu būdu išliktų darbų tęstinumas. Seimas ne-būtų sudarytas vien iš naujokų, nežinančių, ką daryti be patir-ties. Mano, kaip skaitytojo, nuo-mone, Seimo terminą reikėtų prailginti iki 6 metų, kas dveji metai perrenkant vieną tre-dalį, o prezidento terminą su-trumpinti iki 4 metų, kaip Amerikoje. Penkeri metai būti prezidentu per ilgas laikas, ypač išrinkus silpną kandidatą.

Jovita Pranėvičiūtė „Trejos laidotuvės ir vienerios neįvyku-sios vedybos: krikščionių de-mokratų bandymai išlikti“ straipsniu puikiai analizuoja politinius klausimus. Jos samprotavimą gražiai papildė red. A. Kučio pastabos „Žaidimas partijomis“.

Viktorija Škiudaitė ekskur-suoja su mokytoja Natalija Ma-nikiene po Kudirkos Naumiestį. Red. A. Kučys pagerbia dr. Joną Valaitį jo 80 m. sukakties pro-ga. Nijolė Jankutė rašo apie Šatrijos Raganą, Mariją Peč-kauskaitę, jos 126 m. gimimo sukaktį. Aleksas Vitkus ap-žvelgia Antano Ruškio knygą *Andrejevo žemė*. A. Kučys prisimena jau senokai išleistas knygas Juozo Masilionio ir

Stasės Petersonienės *Lietuviš-kasis švietimas Šiaurės Ameri-koje*, Br. Nainio knygą *Lietuvai ir lietuvių bei, Teresės Černec-kienės *Išplešti iš tėvynės delynų*. Jono Šalnos dvi eilėraščių kny-gas *Amžinybės juosta* ir *Nuri-mus bangą*, išl. Vilniuje 1996 m.*

Kudirkaičių skyriuje pager-biamos dvi mokytojos: Jūratė Drangininė ir Daiva Majaus-kienė. Gale idėtos penkios nuo-traukos iš Kudirkaičių veiklos. (Lietuvoje veikia, šalia kudir-kaičių, ir maironiukai. Aš ne-abejoju, kad greit įsisteigs ir brazdžioniukai. Pradžią turėtų duoti išseivijos B. Brazdžionio poezijos gerbėjai).

Įsidėmėtina, kad pirmąjį met-raščio puslapį užpildė Putino eilėraštis „Mortuos voko / Miru-sius šaukiu“. Spėju, kad red. idėjo sąmoningai, nes visi auto-riai, kaip susitarę savo straips-niuose gieda liudna gaida.

Varpas, metraštis, Nr. 37, 2003–2004, redaguoja Antanas Kučys, leidžia Varpininkų filis-terių draugija, 200 psl., kaina 9 dol. Redakcijos ir administraci-jos adresas: 13530 Star Lane, Lemont, IL 60439.

Anatolijus Kairys

Vienas iš pateiktų Dr. Vinco Kudirkos paminklo projektu pernai Vilniuje paskelbtam konkursui „Paminklas Lietuvos himnui ir jo autoriui“. Komisijai išrinkus tinkamiausią projektą, paminklas numatomas pastatyti Savivaldybės aikštėje iki 2006 m. vasaros. Bendra paminklo kūrimo ir statybos kaina gali siekti 0,5 mln. litų. Saulius Venckaus (Elta) nuotr.

KNYGA APIE IŠSEIVIJOS DAILE

Atkelta iš 3 psl.

Kole-gės nuomonei pritarė ir dr. Lai-ma Laukaitė, teigdama, kad išseivijos dailė – tai „margas audinys“, kuriame galima rasti ir aukšto lygio meno ir „sek-madieninių dailininkų“ kūry-bos. Todėl buvo reikalinga me-nininkų atranka, daugelio jų kūryba nebuvo aprašyta naujo-je knygoje.

Svarbiausia knygos tema – lietuvių tautinės tapatybės, dailės tradicijų ir Vakarų XX a. meno krypčių sąveika. Nusa-kyti šios sąveikos ypatumus ir įvertinti jos rezultatus bandė dr. Rasa Žukienė. Jos nuomo-ne, ilgai užtrukusi lietuvių sa-viidentifikacija užsienio šalyse, sąlygojo uždary bendruomenių susiformavimą, tai savo ruožtu trukdė naujų idėjų plitimui,

įsiliejimui į bendrus Vakarų meno procesus. Tuo metu, kai JAV buvo svarbi kosmopolitiš-kumo idėja, lietuviai stengėsi išlaikyti savo tautiškumą. Šeš-tajame ir septintajame praėju-sio amžiaus dešimtmetyje ame-rikiečių menininkai norėjo bū-ti laisvi nuo Europos meno tra-dicijų, kurių lietuviai nebuvo linkę atsisakyti. Išseivijos dai-lė dr. Rasa Žukienė apibūdino kaip savitą fenomeną, kūrybi-nės rezistencijos formą, vertą studijų, kurias turėtų paleng-vinti knygoje *Išseivijos dailė* sis-temingai pateikta medžiaga.

Knygos svarbą pabrėžė ir Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus direktorius Osvaldas Daugelis, po knygos pristatymo pakvietęs ir Viktoro Vizgirdos parodos, skirtos šio dailininko šimtosioms gimimo metinėms, atidarymą.

Tomas Pabedinskas

Kun. Jono Totoraičio, MIC, knygos sutiktuvės

Po 65 metų pertraukos Mari-jampolėje antrą kartą išleista kun. Jono Totoraičio, MIC, kny-ga *Sūduvos Suvalkijos istorija*, supažindinanti su šio regiono praeitimi, apimančia laikotarpį nuo XIII iki XX a. ketvirtos de-simtmečio. Veikalas plačiai at-skleidžia krašto apgyvendinimo raidą, ūkines ir administraci-nes reformas, miestų ir miesteli-ų, bažnyčių bei parapijų kū-rimosi istoriją. Pateikiama daug duomenų apie Marijampo-lę ir vienuolių marijonų veiklą bei jų nuopelnus lietuvių kul-tūrai.

Jonas Totoraitis, gimė 1872 m. Šakių rajono Griškabūdžio seniūnijos Bliuviškių kaime. Besimokydamas Seinų kunigų seminarijoje, susidomėjo istori-ja. Vikaravo Daukšiuose, iš kur slapta išvyko studijuoti į Fri-buro universitetą. Ten gilinosi į Lietuvos valstybės kūrimosi raidą ir 1904 metais apgynė daktaro disertaciją tema „Lie-tuviai karaliui Mindaugui val-dant iki 1263 metų“. Grįžęs į Lietuvą, šalia sielovados darbo ir istorinių tyrinėjimų, aktyviai prisidėjo prie krašto išlaisvi-nimo,ėjo Marijampolės mari-jonų gimnazijos direktoriaus pareigas, dėstė Vytauto Didžio-jo universiteto Teologijos-filo-sofijos fakultete. Mirė 1941 me-tais, palaidotas marijonų kapa-tietėje Marijampolėje.

Rašydamas *Sūduvos Suvalki-jos istoriją*, kun. Jonas Totorai-tis, MIC, naudavo ne tik pas-kebtus istorijos šaltinius, bet ir surado naujų, iki tol neži-nomų. Konsultavo su tuo me-to žymiausiais jaonais istorijos tyrinetojais Konstantinu Ja-blonskiu, Zenonu Ivinskiu, Adolfu Šapoka. Ši vertinga kny-ga jau seniai buvo tapusi rete-nybe, o taip ir neišleistas jos antrosios dalies rankraščiai iki šiol nerasti.

Kun. Jono Totoraičio, MIC, *Sūduvos Suvalkijos istorijos* pirmosios dalies naujo leidimo pristatymas vyko gruodžio 17 d. Marijampolės Petro Kriaučiūno viešosios bibliotekoje. Renginyje dalyvavo vyskupas emeritas Juozas Žemaitis, MIC, kunigų seminarijos rektorius kan. Kęs-tutis Žemaitis, Lietuvos istori-jos instituto prof. Antanas Tyla bei šio instituto Retų leidinių skyriaus vedėjas Algimantas Katilius, Marijampolės apskrities viršininkas Albinas Mitru-levičius, miesto meras Vidman-tas Brazys, visuomeninių orga-nizacijų atstovai.

Renginio pradžioje apskrities viršininkas įteikė kun. Jono To-toraičio, MIC, portretus Mari-jonų gimnazijai.

jampolės kolegijai, Marijonų vidurinei mokyklai ir kunigų seminarijai, o miesto meras po vieną ką tik išleistos knygos eg-zempliorių padovanojo Rygiš-kių Jono gimnazijos, Marijonų vidurinės mokyklos ir Petro Kriaučiūno viešajai bibliote-koms.

Kan. Kęstutis Žemaitis kal-bėjo apie kun. Jono Totoraičio, MIC, gyvenimą ir jo reikšmę kraštui bei Bažnyčiai, pabrėž-damas gebėjimą suderinti kuni-go, vienuolio, visuomenininko ir mokslininko pašaukimą. Šio žmogaus talentą pripažino net ir *Lietuviškoji tarybinė encik-lopedia*, pristatydamą jį kaip „kunigą, profesionalų istoriką“.

Leidyklos „Piko valanda“ di-rektorius Arūnas Reinikis pa-sidžiaugė, kad jo įstaigai teko garbė išleisti tokį svarbų vei-kalą ir kad šis leidimas – kaip ir pirmasis – išėjo marijampo-liečių pastangomis. Direktoriaus padėkojo naująjį leidimą visus metus redagavusiai Danutei Vidrinskienei.

Prof. Antanas Tyla atkreipė dėmesį, kad kun. Jono Toto-raičio, MIC, kaip piliečio, šaknys glodi spaudos draudimo laikotarpyje, kuris Lietuvai at-nešė ne tik žalos, bet ir netie-siogiai sukelė caro valdžiai ne-lauktų padarinių. Mat Tilžeje leistai ir slapiai į kraštą gaben-tai spaudai buvo būdinga rezis-tencinė dvasia, veikusi liaudies mąstyseną ir padėjusi 1918 me-tais iškovoti nepriklausomybę.

Lietuvos istorijos instituto Retų leidinių skyriaus vedėjas Algimantas Katilius priminė gausų kun. Jono Totoraičio, MIC, mokslinį kūrybinį palikimą: be šio fundamentaliausio veikalo apie Sūduvos istoriją, viduramžių ir naujųjų laikų istorijos vadovėlių bei kitų kny-gų, parašyti 232 straipsniai ir recenzijos, o suradus kitur mi-nimus autorius rankraščius, išėitų dar pora tomų.

Marijampolės Rygiškių Jono gimnazijos muziejaus vedėjas Vincas Peckus apibendrino bruo-zus, būdingus tuo laikotarpiu iškiliems Lietuvos žmonėms: jie turėjo gyvenimo idealą, prasmę ir tai brangino, buvo labai ta-lentingi ir kartu kuklūs. Kun. Jono Totoraičio, MIC, papras-tumą ir nuosirdų bendravimą su mokiniais pabrėžė ir vysku-pas Juozas Žemaitis, MIC, pasi-remdamas kun. Vaclovo Degu-čio – šiuo metu slaugomo Mari-jampolėje Švč. Marijos globos namuose – gyvu liudijimu apie buvusį savo direktorių Mari-jonų gimnazijai.

Bažnyčios žinios, 2004 m. Nr. 1